

Волик Сергій Володимирович, кандидат економічних наук, докторант,
<https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>
Сумський національний аграрний університет

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ХАРАКТЕРУ КОНКУРЕНЦІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

***Анотація.** Сукупність можливостей аграрного підприємства щодо створення конкурентних переваг складають потенціал його конкурентоспроможності. Втім, конкурентні переваги, особливо ті, які можна характеризувати як стійкі, формуються на основі мобілізації економічного потенціалу підприємства, який є сукупністю можливостей для тривалого провадження основної діяльності суб'єкта господарювання. Відповідно, в дослідженні було ідентифіковано місце та роль потенціалу конкурентоспроможності в структурі потенціалу підприємства та його співвідношення з економічним потенціалом. В свою чергу, встановлено, що складовими економічного потенціалу є виробничий потенціал у поєднанні з комерційно-збутовими можливостями, в основі всіх видів потенціалу підприємства лежить ресурсний потенціал, а потенціал конкурентоспроможності продукції та конкурентоспроможності підприємства ґрунтується на економічному потенціалі підприємства, сприяючи нарощуванню останнього. Сільгоспвиробники стикаються з багатьма проблемами, які можуть заважати їм вирощувати та з вигодою продавати свою продукцію. Проблема забезпечення ефективної економічної діяльності досліджуваних суб'єктів аграрного виробництва полягає у відносній складності взаємин між ними в рамках діючого ринкового середовища. ринкове середовище функціонування комерційних структур не є однорідним, а важелі державного регулювання не мають однозначного ефекту на всіх операторів того чи іншого товарного ринку одночасно. Для підвищення продуктивності та розширення участі у ринкових відносинах їм абсолютно необхідні відповідні механізми та заходи політики. У нинішній ситуації для кожного виробника стають необхідними аналіз його конкурентоспроможності та розробка дієвих засобів щодо її підвищення. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств є ефективне використання ресурсів, кваліфікацій персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових та інформаційних можливостей підприємства, що у сукупності являють собою його потенціал. Визначення державою правового поля існування учасників ринку потребує чіткої уяви щодо релевантного стану їх взаємодії та тенденцій розвитку цієї взаємодії. Наслідки політики регулювання сільського господарства та прояву дії ринкових сил стосовно продуктивності та еволюції харчової промисловості варіює залежно від сфери, напряму виробництва тощо.*

Ключові слова: конкуренція, виробники, ринок, потенціал, конкурентоспроможність.

Volyk Sergii, PhD in Economics, Doctoral candidate, <https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>
Sumy National Agrarian University

KEY ASPECTS OF THE TRANSFORMATION OF THE CHARACTER OF COMPETITION ON THE UKRAINIAN FOOD MARKET

***Abstract.** The set of opportunities of an agricultural enterprise to create competitive advantages make up the potential of its competitiveness. However, competitive advantages, especially those that can be characterized as sustainable, are formed on the basis of the mobilization of the economic potential of the enterprise, which is a set of opportunities for the long-term implementation of the main activity of the business entity. Accordingly, the study identified the place and role of the potential of competitiveness in the structure of the enterprise's potential and its relationship with the economic potential. In turn, it was established that the components of*

economic potential are production potential in combination with commercial and sales opportunities, the basis of all types of enterprise potential is resource potential, and the potential of product competitiveness and enterprise competitiveness is based on the economic potential of the enterprise, contributing to the growth of the latter. Agricultural producers face many problems that can prevent them from growing and selling their products profitably. The problem of ensuring the effective economic activity of the studied subjects of agricultural production lies in the relative complexity of the relationships between them within the framework of the current market environment. the market environment of the functioning of commercial structures is not homogeneous, and the levers of state regulation do not have an unequivocal effect on all operators of one or another commodity market at the same time. To increase productivity and expand participation in market relations, they absolutely need appropriate mechanisms and policy measures. In the current situation, it becomes necessary for each manufacturer to analyze its competitiveness and develop effective means to increase it. An important condition for ensuring the competitiveness of enterprises is the effective use of resources, personnel qualifications, achievements of modern management, innovative, financial and informational capabilities of the enterprise, which together represent its potential. State determination of the legal field of existence of market participants requires a clear understanding of the relevant state of their interaction and the development trends of this interaction. The consequences of agricultural regulation policy and the manifestation of market forces in relation to the productivity and evolution of the food industry vary depending on the field, direction of production, etc.

Keywords: *competition, manufacturers, market, potential, competitiveness.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перетворення у сфері виробництва продовольства та сільського господарства дійсно мають широкий спектр впливу, що охоплює різні аспекти життя суспільства. Це може бути зміна структури сільськогосподарських господарств, впровадження новітніх технологій у виробництво, зміна споживчих звичок населення, а також вплив на екологічну ситуацію та забезпечення продовольчої безпеки.

Розуміння взаємозв'язків між цими процесами допомагає директивним органам розробляти ефективні політики та заходи, спрямовані на сталий розвиток. Наприклад, заохочення використання екологічно чистих технологій може сприяти зменшенню впливу сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище. Також, розуміння впливу цих змін на доходи сільських господарств дозволяє розробляти програми підтримки та стимулювання для фермерів.

Отже, врахування взаємозв'язків між різними аспектами сільськогосподарської діяльності допомагає розробляти комплексні та ефективні стратегії для досягнення сталого розвитку у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань розвитку конкуренції, конкурентного середовища присвячені численні роботи зарубіжних

та вітчизняних вчених, зокрема А.Авдулахі, Т.Ю. Білоусько, В.М. Гейця, А.С. Гальчинського, О.І. Дація, С.М. Кваші, М.Х. Корецького, Д.Мактрі, Е.Помарісі, М.Портера, А.О. Сітковської, М.Г. Чумаченка, А.А. Чухна та інших. Незважаючи на численні дослідження проблематики конкурентоспроможності на ринку, вважаємо актуальним продовження досліджень у даному напрямі.

Мета статті - дослідити ключові аспекти характеру трансформації конкуренції на українському ринку продовольчих товарів та розробити заходи, що спрямовано на прискорення темпів впровадження технологічних інновацій та підвищення ефективності в розподілі національних благ і забезпечення сталого зростання соціального добробуту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення конкурентоспроможності та ефективного функціонування аграрного підприємства важливо розглядати його потенціал у комплексі. Архітектура формування потенціалу аграрного підприємства може включати складові, що зображено на рис.1 [1]. Як видно з рисунку, економічний потенціал підприємства, як правило, значно поступається потенціалу конкурентоспроможності продукції, та ще більше конкурентоспроможності підприємства. Ще більше ця різниця між виробничим та ресурсним потенціалами, які в цілому визначають конкурентний потенціал підприємства.

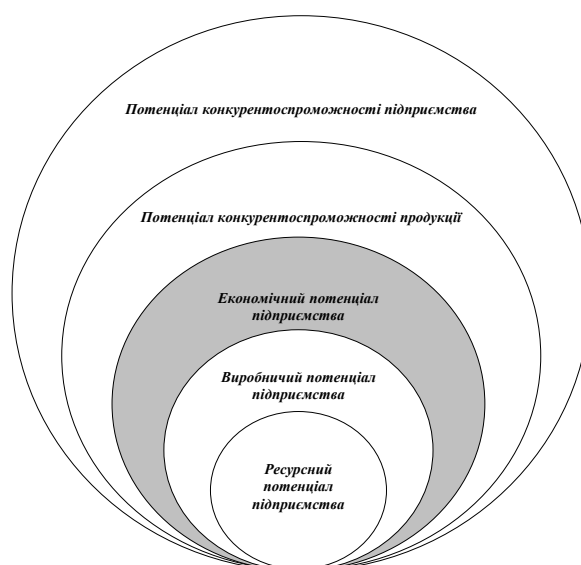

Рис.1. Ідентифікація співвідношення потенціалу конкурентоспроможності та економічного потенціалу.

За О.А. Михальченко, "конкурентний потенціал – це реальна та потенційна здатність підприємства формувати збалансований комплекс можливостей, в основу яких покладено результати прогнозування, організації та управління всіма аспектами підприємницької активності для найкращого задоволення потреб кожного окремого учасника бізнес відносин у порівнянні з конкурентами з метою максимізації ефективності функціонування шляхом постійного вдосконалення технологічних рішень та використання усіх ресурсів з урахуванням особливостей сфери діяльності" [1].

Функціональний, інструментальний та процесний підходи є важливими в управлінні потенціалом конкурентоспроможності підприємства. Ці підходи можуть використовуватися окремо або в поєднанні для розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Кожен з них має свої переваги та може бути застосований відповідно до конкретних потреб та умов підприємства. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств є ефективне використання ресурсів, кваліфікацій персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових та інформаційних можливостей підприємства, що у сукупності являють собою його потенціал, який, у свою чергу, також повинен бути конкурентоспроможним [2].

Підходи до створення конкурентних переваг на ринку сільськогосподарської продукції визначаються різними факторами та мають свої переваги, обмеження, та зводяться до наступного.

1. Створення ефективної системи збуту, що забезпечить аграрним виробникам отримати доступ до нових ринків іноземних споживачів та інвесторів та сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

2. Запровадження пільгового податкового режиму з метою зниження податкового навантаження на малі сільськогосподарські підприємства та покращення інвестиційного клімату.

3. Розвиток інтеграційних відносин на основі об'єднання аграрних підприємств та створення умов їх співпраці з іншими суб'єктами господарювання, що забезпечить економію на масштабах.

4. Обмеження діяльності монополій з метою забезпечення конкурентного середовища для всіх учасників ринку та рівноправного доступу до ресурсів.

5. Розвиток виробничої інфраструктури з метою покращення умов для виробництва, транспортування та збуту сільськогосподарської продукції.

6. Протекціоністська політика з метою захищення внутрішнього ринку від домінування зовнішніх конкурентів та забезпечення підтримки вітчизняного виробника.

У склавшихся в Україні умовах створення ефективної системи підтримки вітчизняного виробника на ринку сільськогосподарської сировини має спиратися саме на таких заходах. Саме особливості економічної діяльності визначають необхідність державного втручання в конкурентні процеси сільськогосподарських ринків. Аналогічної думки, згідно II розділу «Сільське господарство» Договору про заснування Європейської Спільноти, притримуються представниками законодавчих органів ЄС [3].

Досліджуючи детально особливості нормативного врегулювання конкуренції в країнах-членах ЄС, Юдіцький О.Л. стверджує, що держава в особі уповноважених органів забезпечує створення конкурентного середовища та підтримання певного економічного порядку, захист економічної конкуренції шляхом здійснення контрольних функцій у сфері нормативно-правового забезпечення та економіки, притягнення винних у порушенні правил економічної конкуренції до відповідальності [4].

Зрозуміле і чітке визначення правового поля для учасників ринку є критично важливим для забезпечення справедливої конкуренції та ефективного функціонування економіки. Держава має вигравати провідну роль у створенні правових норм, які регулюють діяльність учасників ринку, визначають їх права і обов'язки, а також встановлюють механізми врегулювання конфліктів та захисту інтересів.

Ринки сільськогосподарської сировини та продуктів харчування в Україні є ключовими складовими аграрного сектору і відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку галузі. Основним учасникам на цих ринках є виробники сільгосппродукції, покупці, посередники та суб'єкти оптової і роздрібною торгівлі, для кожного з яких характерні відповідні функції.

1. Продавці (виробники с/г продукції); сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства та особисті селянські господарства – основні виробники на ринку сільськогосподарської продукції, вони вирощують та продають різноманітні сільськогосподарські культури та продукцію.

2. Покупці (заготівельні та переробні підприємства), які придбають сільськогосподарську сировину для подальшої переробки та виробництва продуктів харчування. Вони є ключовими ланками у виробничому ланцюзі сільськогосподарського сектора.

3. Приватні посередники виступають на ринках як продавці або покупці, організовуючи торгівлю сільськогосподарською продукцією та забезпечуючи її перевезення та зберігання.

4. Суб'єкти оптової та роздрібною торгівлі (підприємства та організації) здійснюють купівлю та продаж продуктів харчування на оптовому та роздрібному рівнях для подальшої реалізації на ринку споживчої продукції.

Ефективна робота цих ринків залежить від балансу між попитом і пропозицією, а також від розвитку інфраструктури, торговельних відносин і правового середовища, що регулює їх діяльність, та покупельної спроможності кінцевого споживача.

В системі аграрних сільськогосподарських відносин функціонує ринок матеріально-технічних ресурсів, який є його важливою складовою. Основними учасниками на цьому ринку виступають :

- продавці (промислові підприємства-виробники ресурсів) - підприємства, що виробляють та продають матеріальні та технічні ресурси, які використовуються в сільському господарстві, такі як добрива, насіння, засоби захисту рослин, сільськогосподарська техніка тощо;

- покупці (виробники с/г продукції, переробна промисловість, оптові торговці)- виробники сільськогосподарської продукції використовують ці ресурси для вирощування рослин та виробництва продуктів.

Оптові торговці можуть придбавати ресурси для подальшого продажу фермерам та іншим виробникам аграрної продукції.

Продавці, покупці, посередники та всі зазначені суб'єкти знаходяться у тісному взаємозв'язку, залежать одне від одного і вцілому створюють аграрний ринок, який розподіляється за сферами на ринок ресурсів та ринок агропродукції – ринок продуктів харчування (рис. 2).

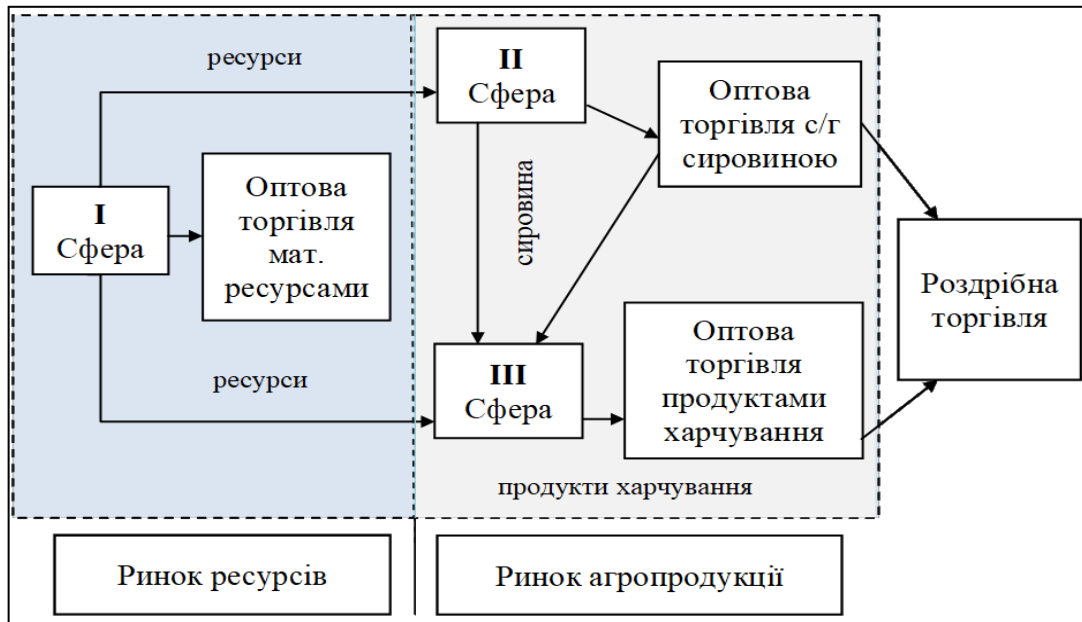

Рис. 2. Структурна схема взаємодії аграрних ринків

Вироблена на національному ринку сільгосппродукція експортується до зарубіжних країн, що є суттєвою статтею доходу. Тільки за 11 місяців 2022 р. Україна експортувала 50,9 млн т продукції АПК та харчової промисловості на загальну суму 21,1 млрд дол. США. Серед зазначеної продукції було експортовано: кукурудзи – 21,9 млн т на суму 5,3 млрд дол. США; пшениці – 9,6 млн т на суму 2,3 млрд дол. США; олії соняшникової – 3,9 млн т на суму 5,0 млрд дол. США; насіння ріпаку – 2,9 млн т на суму 1,4 млрд дол. США[5]. Внаслідок бойових дій частина працівників сільгосппідприємств та фермерів була вимушена припинити виробничу діяльність. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [6], понад 150 000 фермерів / працівників продовольчої системи безпосередньо постраждали від війни та/ або були змушені мігрувати. Перспектива відновлення їх економічної діяльності на власних землях остається невизначеною та посилює без того характерні для сільського господарства ризики.

1. Цінові диспропорції: сезонний характер виробництва у сільському господарстві впливає на ціни на сільськогосподарську продукцію, що в свою чергу створює значні цінові коливання на ринку. Ці диспропорції обумовлюють фінансових труднощі через нестабільні ціни та витрати.

2. Недосконалість інфраструктури ринку: наявність недоліків у виробництві, збуті та транспортуванні може призвести до нерівності у реалізації економічних інтересів різних учасників ринку. Це може створити перешкоди для ефективного функціонування сільськогосподарського сектора.

3. Низька платоспроможність населення обмежує попит на сільськогосподарські продукти, що може впливати на доходи аграріїв та їх інвестиційні можливості.

4. Складне зовнішнє середовище: різноманітність зовнішніх факторів, таких як політика, кліматичні умови, міжнародна конкуренція, тощо, може ускладнювати управління сільськогосподарськими підприємствами та впливати на їх економічну діяльність.

Для подолання цих викликів потрібні комплексні стратегії, які враховують ці фактори та спрямовані на забезпечення розвитку сільського господарства та створення умов для добросовісної конкуренції. На думку Ульянченка Ю.А. у сільському господарстві України на даний час відсутня конкуренція між виробниками у сфері збуту виробленої продукції, що негативно позначається на мотивації господарників до вдосконалення та розвитку підприємств. Сільському господарству бракує змагального духу й стимулу до самовдосконалення [7].

Слід зазначити, що вступ України до СОТ відкрив нові можливості для зовнішньоекономічних відносин, але одночасно це створило певні виклики для внутрішнього сільськогосподарського сектора. Згідно із статтею 4 «Доступ до ринку» частини III Угоди про сільське господарство витрати на заходи, які призначені для реалізації протекціоністської політики мають скорочуватися [8]. З іншого боку, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів може справді мати значний вплив на сільськогосподарський сектор, зокрема

шляхом стимулювання реструктуризації та укрупнення сільгосп підприємств [9]. Цей процес може викликати певні виклики, але у той же час має потенціал створити нові можливості для сталого розвитку, на що спрямовано процеси реструктуризації та укрупнення зі збереженням малих сільськогосподарських господарств та створенням умов для сталого розвитку сільських територій.

Потребує аналізу стійка тенденція до збільшення долі вартості сільськогосподарської сировини в кінцевих цінах на продукти харчування. Це свідчить про фундаментальні трансформації у характері конкуренції на українському ринку продовольчих товарів. Раніше виробники сільськогосподарської сировини грали визначальну роль в агропродовольчих ланцюгах, бо вони були головними користувачами природних ресурсів і виробляли сировину для подальшої переробки. Їхня продуктивність відображала ефективність використання природних ресурсів та визначала обсяг пропозиції на ринку сільськогосподарської сировини. Однак тепер споживачі сільськогосподарської сировини стають більш вагомими у ланцюгах доданої вартості і кінцевих цінах на продукти харчування. На нашу думку, це пов'язано зі зростанням попиту на продукти харчування серед населення та зі змінами відношень виробників та споживачів на ринку. Ця тенденція відображає зміни у структурі конкуренції на ринку продовольчих товарів, де виробники сільськогосподарської сировини та споживачі стають більш активними учасниками. Це вимагає від виробників більшої уваги до потреб споживачів та сприяє виробництву якісних та екологічно чистих продуктів.

Проведений аналіз свідчить про тенденцію зростання операторів процесу переробки (харчова промисловість) та посередників і реалізаторів, що впливає на кінцеві ціни реалізації (рис. 3).

Як видно з рис.3, інші учасники ринку мають домінуюче положення відносно виробників сільгосп продукції, що впливає на розподіл в кінцевій ціні реалізації продукції. Організації, які мають домінуючу позицію на ринку, зазвичай можуть встановлювати більш високі ціни за свою продукцію, особливо якщо вони успішно реалізують маркетингові стратегії для підвищення своєї конкурентоспроможності.

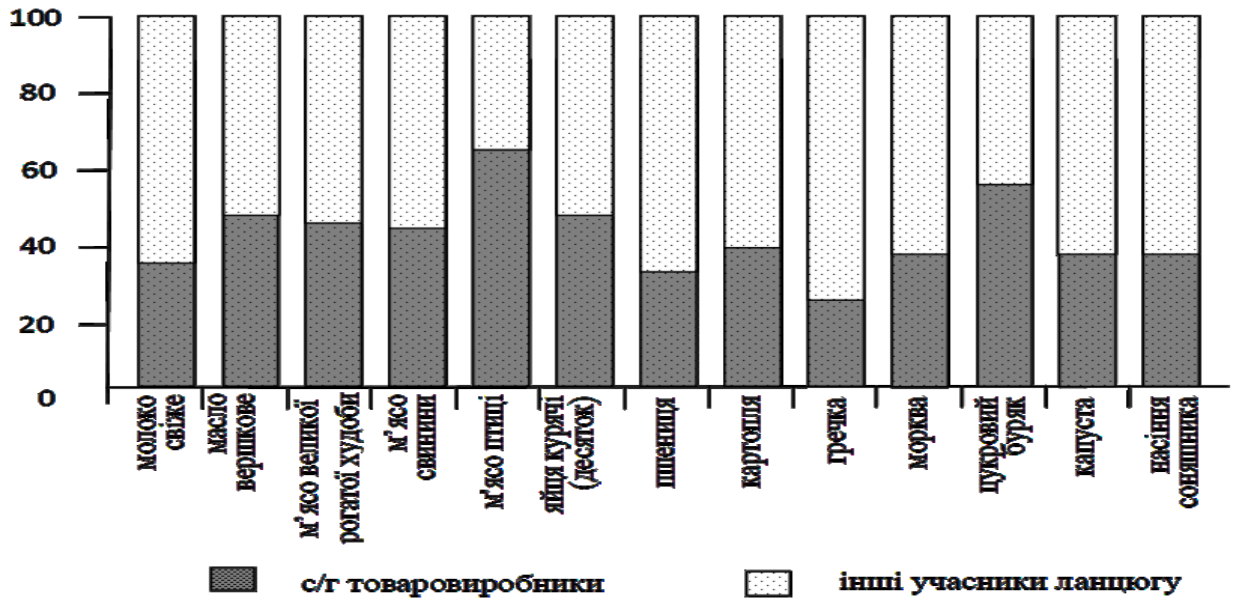

Рис. 3. Частка виробників сільськогосподарської сировини в кінцевій ціні реалізації у 2022 році.

Маркетингові заходи можуть включати рекламні кампанії, створення бренду, позиціонування продуктів на ринку, управління цінами, акції та знижки, упаковку та дизайн продукції тощо. Успішне впровадження таких заходів може призвести до створення додаткової вартості для продуктів і, відповідно, до збільшення їхньої кінцевої ціни на ринку. Це обумовлено тим, що виробники сільськогосподарської сировини та підприємства харчової промисловості мають різні ролі та стратегії на ринку. Виробники сировини, такі як фермери, зазвичай мають менше можливостей для впливу на ціни, оскільки їхні продукти продаються на ринках, які можуть бути менш динамічними та більш статичними. Водночас вони можуть користуватися певними захистами та підтримкою з боку держави, наприклад, субсидіями або ціновими гарантіями.

У свою чергу підприємства харчової промисловості, які переробляють сировину, мають більше можливостей для впливу на ціни та ринкові умови. Вони можуть використовувати свою позицію як монополістів (відносини з постачальниками) та монополістів (відносини з покупцями), щоб диктувати умови на ринку. Однак вони також стикаються з постійною конкуренцією та потребою постійно адаптуватися до змін в умовах ринку, щоб зберегти свої позиції та

конкурентоспроможність.

Аграрна політика має значний вплив на роботу усіх сторін, включаючи як виробників сільськогосподарської сировини, так і підприємства харчової промисловості. Це відбувається через вплив на ціноутворення, доступ до ресурсів, ринковий доступ та інші аспекти. Політика, спрямована на підтримку сільськогосподарських підприємств, така як субсидії або тарифи, може впливати на ціни сільськогосподарської сировини, що в свою чергу впливає на вартість вироблених продуктів харчової промисловості. Це обумовлює конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках. Таким чином, від зваженої аграрної політики аграрною політикою стабільність на ринку харчових продуктів. Зростаюча важливість споживача в аграрному секторі свідчить про необхідність адаптації аграрної політики до нових умов. Замість традиційного регулювання конкурентних відносин, сучасна аграрна політика все більше повинна бути спрямована на стимулювання інновацій, які можуть відповідати потребам споживачів та враховувати їхні вимоги до якості, безпеки та сталості продукції. Це означає, що аграрна політика може включати заходи, спрямовані на впровадження нових технологій, підвищення якості продукції, підтримку розвитку малих і середніх сільськогосподарських підприємств. Такий підхід допомагає забезпечити більш ефективне функціонування продовольчого ланцюга, підвищує конкурентоспроможність аграрного сектору та сприяє сталому розвитку сільського господарства.

Економічні та конкурентні чинники справді грають все більшу роль у розвитку агропродовольчого ланцюга. Зростання конкуренції вимагає від учасників галузі підвищувати ефективність своєї діяльності, шукати нові ринки збуту та вдосконалювати свої технології. Консолідація у переробній галузі може призвести до певних викликів, таких як зменшення конкуренції та підвищення рівня концентрації, що може обмежувати вибір для споживачів та стимулювати монополістичні тенденції. Тому важливо забезпечити адекватний рівень регулювання та контролю за діяльністю цих об'єднань, щоб запобігти можливим негативним наслідкам для ринку та споживачів.

У той же час, ці тенденції також можуть стимулювати інновації та підвищення якості продукції, оскільки конкурентний тиск змушує компанії шукати шляхи для покращення своєї конкурентоспроможності. Таким чином, конкуренція може бути сприятливим фактором для розвитку галузі, якщо супроводжується відповідною політикою регулювання та стимулювання інновацій.

Підприємства харчової промисловості, виступаючи як представники споживачів, мають значний вплив на попит у агропродовольчому ланцюзі. Вони визначають вимоги до якості, безпеки та інших характеристик продукції, а також впливають на цінову політику взаємодії з постачальниками сільськогосподарської сировини. Це може призводити до перерозподілу доходів у ланцюзі виробництва та обробки продуктів харчування. Наприклад, якщо підприємства харчової промисловості вимагають від постачальників сировини використання певних методів вирощування або стандартів якості, це може призвести до збільшення витрат для виробників сільськогосподарської продукції або зниження їхнього доходу. Крім того, конфлікт між системою регуляторних заохочень та ринковими силами може виникати в контексті підтримки сільськогосподарських виробників та захисту їхніх інтересів через введення тарифів, субсидій або інших заходів, які можуть створювати переваги або обмеження на ринку для підприємств харчової промисловості. Отже, важливо забезпечити баланс між регулюванням і ринковою діяльністю, щоб забезпечити ефективне функціонування всього агропродовольчого ланцюга і задоволення потреб споживачів, зберігаючи конкурентоспроможність галузі.

Наслідки політики регулювання сільського господарства та ринкових сил можуть виявлятися по-різному в залежності від сфери та напрямку виробництва. Розглянемо різницю між наслідками для виробництва сільськогосподарської сировини та її подальшої обробки у харчові продукти.

1. Виробництво сировини:

- регулювання сільського господарства може включати субсидії для

сільськогосподарських виробників або захист тарифів для захисту внутрішнього ринку;

- ринкові сили, такі як попит та пропозиція, можуть впливати на ціни сировини та її доступність для виробників харчової промисловості.

2. Обробка сировини у харчові продукти:

- регулювання може включати стандарти якості та безпеки продукції харчової промисловості, а також контроль за використанням додатків та обробкою;

- ринкові сили можуть визначати конкурентоспроможність та цінову політику виробників харчових продуктів.

У результаті, вартість сировини у собівартості кінцевого продукту може відрізнятися в залежності від рівня регулювання, ринкових умов та ефективності виробництва. Також важливо враховувати вплив цих чинників на конкурентоспроможність галузі та споживчі витрати.

В роботі виконано аналіз витрат на виробництво сільськогосподарської сировини в собівартості кінцевого продукту для обраного асортименту продуктів харчування в українській харчовій промисловості, згідно даних за 2022 рік (рис. 4).

Сировинний та переробний виробничі етапи харчової промисловості відрізняються за декількома ключовими параметрами.

1. Сировинний етап виробництва харчових продуктів. Продукти на цьому етапі зазвичай є недиференційованими та мають низьку додану вартість. Це можуть бути сільськогосподарські сировинні матеріали, такі як зерно, олія, цукор, тощо. Виробники на цьому етапі є «прайс-тейкерами», тобто, вони не мають значного впливу на ціни своєї продукції і пристосовуються до цін, які встановлюються на ринку. Аграрна політика може мати значний вплив на цей етап через субсидії, тарифи та інші інструменти регулювання.

2. Етап переробки продуктів харчування. Продукти на цьому етапі часто мають більш високу додану вартість і можуть бути виробництвом конкретних

фірмових ліній продуктів. Виробники можуть впливати на ціноутворення і називаються «прайс-сеттерами». Вони мають більший контроль над цінами своїх продуктів і можуть активно впливати на них. На цьому етапі значний вплив мають ринкові сили, такі як попит споживачів, конкуренція та інші фактори, що визначають ринкову динаміку.

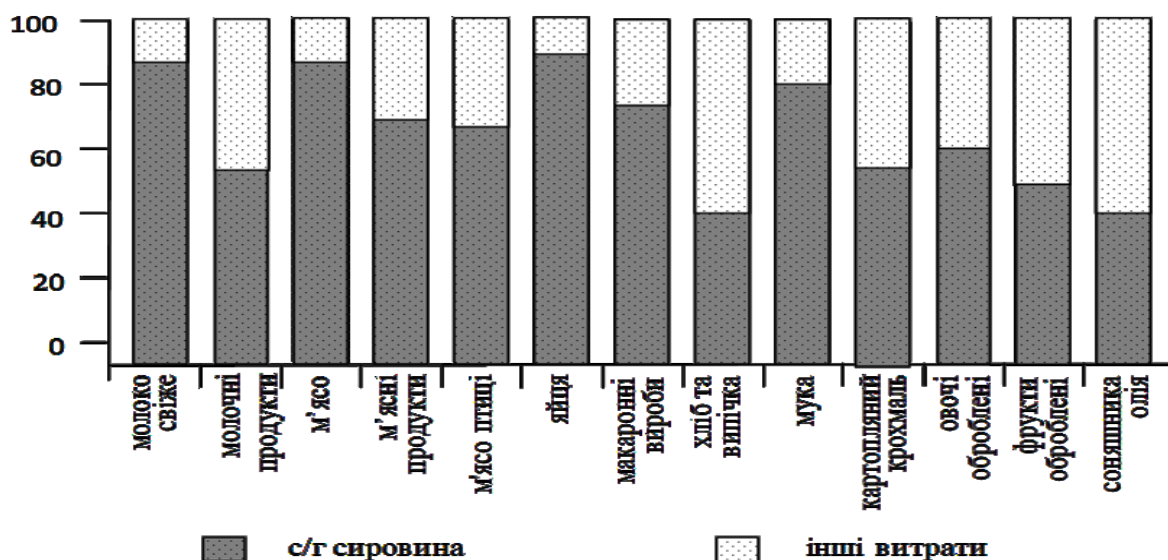

Рис. 4. Частка витрат на виробництво сільськогосподарської сировини в собівартості кінцевого продукту.

Як видно, різниця між цими етапами виявляється у рівні доданої вартості, контролі над ціноутворенням та впливі різних факторів, таких як аграрна політика та ринкові сили.

Втручання регуляторних заходів у ринкову взаємодію може мати як позитивні, так і негативні наслідки у процесі розподілу ресурсів. Позитивні наслідки можуть включати наступне.

1.Корекція монопольних або олігопольних ринків. Регулювання може допомогти запобігти надмірній концентрації ринку в руках небагатьох гравців, що дозволяє забезпечити більш справедливі ціни та покращити конкуренцію.

2.Захист споживачів. Регулювання може гарантувати безпеку продуктів, захищаючи споживачів від шкідливих чи обманливих практик.

3.Підтримка галузей загальної важливості. Деякі галузі можуть

потребувати підтримки держави для забезпечення безпеки продовольства, стабільності цін або збереження природних ресурсів.

Проте недоречне втручання може мати наступні негативні наслідки.

1.Збурення ринкових сил. Регулювання може викликати зміни в цінах або обсягах, що може призвести до виникнення нестабільності та непередбачуваності на ринку.

1.Обмеження інновацій. Занадто жорстке регулювання може зупинити інновації та розвиток нових технологій, оскільки воно може створювати додаткові перешкоди для входження нових гравців на ринок.

2.Стимулювання корупції. Недоречне регулювання може створити умови для корупції, коли компанії намагаються використовувати свої відносини з урядом для отримання переваг.

Таким чином, характерні аспекти трансформації на українському ринку продовольчих товарів полягають у забезпеченні балансу між інтересами споживачів, стимулюванням конкуренції та забезпеченням стабільності ринку без зайвого перешкоджання його функціонуванню.

Висновки. Незважаючи на те, що політика державної підтримки могла б нести позитивний ефект підтримки для ряду виробників шляхом їх часткової тимчасової ізоляції від перебування в умовах жорсткої конкуренції, на практиці такі заходи здатні сповільнити їх адекватне реагування на зміни ринкового середовища та призвести до динамічної неефективності, яка проявиться в незадовільній продуктивності праці, повільних темпах впровадження технологічних інновацій та низькій якості управління. Фактично, уряди тих країн, де вдалося досягти успіху в реалізації регуляторних реформ, одночасно досягли ефективності в розподілі національних благ та забезпечили стале зростання соціального добробуту.

БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Михальченко О. А. Концептуальні основи формування поняття "конкурентний потенціал авіабудівного підприємства". Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль: Економічна думка, 2015. Т. 21. № 9–10. С. 48–51.

2. Markina I., Somych N., Shkilniak M., Chykurkova A., Lopushynska O. Managing resource-saving development of agri-food enterprises in the context of food security and sustainability: strategic aspects. *Central European Management Journal*. 2021. 29(3). P. 114-135.
3. Договір про заснування Європейської Спільноти. ВРУ - Відділ баз даних нормативно-правової інформації. 2005. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
4. Юдицький О. Л. Правові засади економічної конкуренції як об'єкта державного регулювання. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10yolodr.pdf>.
5. Україна цього року експортувала агропродукції на 21,1 мільярдів доларів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-tsoho-roku-eksportovala-ahroprodukt...>
6. Сутінки агрохолдингів: як війна змінить сільське господарство України. URL: <https://mind.ua/publications/20245288-sutinki-agroholdingiv-yak-vijna-z...>
7. Ульянченко Ю. О. Формування моделі державного регулювання конкуренції в аграрному секторі економіки України. *Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронний збірник наукових праць*. 2013. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13uuouseu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13uuouseu.pdf).
8. Угода про сільське господарство. ВРУ - Відділ баз даних нормативно-правової інформації. 1994. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_005.
9. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів. ВРУ - Відділ баз даних нормативно-правової інформації. 1994. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_006.

REFERENCES:

1. Mykhalchenko O. A. Kontseptualni osnovy formuvannia poniattia "konkurentnyi potentsial aviabudivnoho pidpriemstva". *Ekonomichniy analiz : zb. nauk. prats. Ternopil. Ekonomichna dumka*, 2015. T. 21. No 9–10. S. 48–51.
2. Markina I., Somych N., Shkilniak M., Chykurkova A., Lopushynska O. Managing resource-saving development of agri-food enterprises in the context of food security and sustainability: strategic aspects. *Central European Management Journal*. 2021. 29(3), pp. 114-135.
3. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty. VRU - Viddil baz danykh normatyvno-pravovoi informatsii. 2005. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
4. Yudytskyi O. L. Pravovi zasady ekonomichnoi konkurentsii yak obiekta derzhavnoho rehuliuвання. Available at: <http://www.asademy.gov.ua/ej/ej12/txts/10yolodr.rdf>.
5. Ukraina tsoho roku eksportovala ahroproduktsii na 21,1 miliardiv dolariv. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-tsoho-roku-eksportovala-ahroprodukt...>
6. Sutinky ahroholdynhiv: yak viina zminyt silske hospodarstvo Ukrainy. Available at: <https://mind.ua/publications/20245288-sutinki-agroholdingiv-yak-vijna-z...>
7. Ulianchenko Yu. O. Formuvannia modeli derzhavnoho rehuliuвання konkurentsii v ahrranomomu sektori ekonomiky Ukrainy. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka. Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats*. 2013. Available at: [http://www.dridu.dr.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13uuouseu.rdf](http://www.dridu.dr.ua/zbirnik/2013-01(9)/13uuouseu.rdf).
8. Uhoda pro silske hospodarstvo. VRU - Viddil baz danykh normatyvno-pravovoi informatsii. 1994. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_005.
9. Uhoda pro zastosuvannia sanitarnykh ta fitosanitarnykh zakhodiv. VRU - Viddil baz danykh normatyvno-pravovoi informatsii. 1994. Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_006.

Надійшла до редакції 09.10.2023р.